

KONINKLIJKE DE KUYPER B.V.

Drie eeuwen jong

Peter Vermeulen

A. Voorwoord

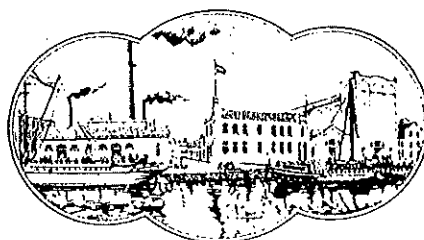
Onlangs ontving ik een brief van ons lid Bob de Kuyper, directeur van Johs de Kuyper & Zoon B.V., dat ter gelegenheid van het 300 jarig bestaan, het predikaat "koninklijk" aan dit aloude familiebedrijf is toegekend! Met ingang van 1 januari 1996 is de naam dan ook gewijzigd in "Koninklijke De Kuyper B.V.". Wij feliciteren het bedrijf en in het bijzonder Bob de Kuyper van harte met deze onderscheiding. Zijn bedrijf is één van de weinige distillerijen, die alle crises overleefd hebben.

Bob had het goede idee een 19e eeuwse model kelderfles uit te brengen gevuld met een traditionele moutwijn jenever, 10 jaar oud. De fles is 24cm hoog, behakking "J.D.K.Z.", hoewel machinaal vervaardigd bezit zij wel de onregelmatige panelen, zoals bij 19e eeuwse (in ijzeren mal geblazen) flessen het geval is. Het etiket is uiteraard hartvormig met de tekst "John de Kuyper & Son Schiedam" plus het bekende anker. De rood gekapte sluiting is gestempeld met "J D K Z" en een anker. (Zie foto 3) De fles werd speciaal vervaardigd bij buurman "De Verenigde Glasfabrieken" te Schiedam. Deze fles -in beperkte oplage uitgebracht- is nog op enkele plaatsen te koop. Een ander goed idee was de uitgave van een fraai herdenkingsboek met een zeer bijzondere lay-out, onder de -te verwachten- titel "Drie Eeuwen De Kuyper 1695-1995" geschreven door Keetie E. Sluyterman & Huib H. Vleesenbeek (ISBN 90 802557 18).

Een "must" voor de kelderflesverzamelaar! Uiteraard is de tekst van dit artikel grotendeels gebaseerd op dit boekwerk.

De tot 1996 gebruikte naam "JOHS DE KUYPER & ZOON" (J.D.K.Z.) stamt uit 1821 en slaat op Johannes de Kuyper (1766-1828) en diens zoon Cornelis (1797-1848).

DE KUYPER'S
GENUINE POT-STILL
GENEVA

B. Het begin

In 1695 huwden Petrus de Kuyper en Anna Custers in Horst (Limburg). Zoals je van de naam De Kuyper mag verwachten begonnen zij geen alcoholproducerend bedrijf maar een weliswaar aanverwante zaak, n.l. een kuiperij. Toch houdt men bij De Kuyper dit jaar als oprichtingsdatum aan, omdat het de start is van het drie eeuwen oude familiebedrijf.

De huidige directeur Mr R.P.M. ("Bob") de Kuyper is representant van de tiende generatie, direct afstammend van dit echtpaar.

In 1729 vertrok de derde zoon Jan de Kuyper van Horst naar Rotterdam. Hij begon eerst een winkel en nam in 1752 een Schiedamse distilleerderij over, die echter na twee jaar weer verkocht werd.

De twee zonen van Jan (Johannes en Pieter) begonnen hun loopbaan als koopman, maar in 1769 kochten zij een twintig jaar oude Rotterdamse distilleerderij en zetten die voort onder de naam "Joh. en P. de Kuyper"

C. Distillateurs, 18e eeuw

De gebroeders werden al spoedig lid van het Rotterdamse Branders Gilde. Van daar af loopt er een rechtstreekse lijn naar het huidige bedrijf in Schiedam. De gebroeders De Kuyper breidden al ras hun bedrijf sterk uit. Nog voor het einde van de 18e eeuw namen zij nog twee branderijen over en werden er vier branderijen bijgebouwd! Tevens werd een mouterij aan het bedrijf verbonden, hetgeen alleen lonend was voor de grotere ondernemingen.

In 1797 besloten zij een moutmolen te doen bouwen, "De Arend" genaamd. Normaliter werd het bezit van zo'n molen verdeeld in 22 à 26 aandelen, waaraan branders naar behoefte in konden participeren. De welvarende broers namen echter gewoon ieder de helft. Later werden er trouwens wel aandelen aan collegae verkocht. Zoals in die tijd gebruikelijk ontplooiden de De Kuyper broers ook andere commerciële activiteiten, vooral overzeese transporten (invoer van granen, uitvoer van jenever).

* N.B.: Toen al werd meer dan 85% van de vaderlandse jenever geëxporteerd!*

D. Bloei, de 19e century

Zoals wellicht bekend deed de Napoleontische bezetting (1795-1813) van de Nederlanden en het daarmee gepaard gaande "Continental Blok" zeer veel afbreuk aan de jeneverindustrie.

Ondanks de bloeiende smokkel van sterke drank daalden de omzetten fors. Omstreeks 1800 opereerden de Nederlandse distilleerderijen nog maar op 2/3 van hun capaciteit en in 1811 nog maar op 1/6! Veel branders overleefden de "Franse tijd" dan ook niet.

Ofschoon ook de familie De Kuyper grote problemen had in die tijd, namen zij het moedige besluit te gaan uitbreiden!

Tussen 1804 en 1816 kocht men drie branderijen in Delfshaven en één te Rotterdam.

De prijzen waren natuurlijk laag, maar het getuigt van toekomstvisie deze beslissing te durven nemen.

In 1825 besloten de De Kuyper broers het bedrijf te splitsen.

De branderijen te Delfshaven gingen naar Cornelis Petrus de Kuyper. Hij verkocht echter kort daarop zijn bezittingen aldaar.

De vijf Rotterdamse branderijen kwamen in handen van Johannes de Kuyper. Met zoon Cornelis richtte hij de firma "JOHNS DE KUYPER & ZOON" op.

Dit opschrift c.q. de afkorting ervan "J.D.K.Z." vinden veelvuldig terug op 19e eeuwse kelderflessen.

Met name in Australië en Nieuw-Zeeland is dit de meest gevonden kelderfles.

Een Rotterdamse distilleerderij heette "ANKER" en een andere "KLAVERBLAD". In het officieel geregistreerde merk, een hartvormig etiket met een anker in het midden en wat aaneengeregen klaverblaadjes onderin, vindt men deze symbolen terug.

*Zeer zeldzaam is momenteel in de verzamelaarswereld de kelderfles met cachet: "JOHN de KUYPER & SON" met midden in het cachet een anker waaronder de letters "JDK&Z". In 25 jaar verzamelen heb ik er slechts één maal een dergelijk exemplaar kunnen kopen. (Zie foto 1)
Een De Kuyper fles met het klaverblad in het cachet ben ik echter nog nooit tegengekomen. Misschien bestaat zij dan ook niet.*

Het hartvormige etiket werd al spoedig door binnen- en buitenlandse concurrenten geïmiteerd. Niet alleen zowel de hartvorm als het anker werden nagebootst, maar ook de firmanaam werd verhaspeld.

Maar De Kuyper zegevierde telkens in de reeks van aangespannen processen tegen de inbreuk op haar merkrechten.

Het merk werd ook in het buitenland officieel geregistreerd: b.v. Canada (1875), Engeland (1876) en USA (1883).

Na de dood van zijn vader in 1827 stond Cornelis er alleen voor. Om de erfgenamen te kunnen betalen verkocht hij in 1834 de bezittingen.

Foto 1

Alleen de twee Rotterdamse branderijen "Anker" and "Klaverblad" bleven in de familie, broer Eugène kocht ze. Toen hij een jaar later overleed kocht Cornelis ze weer terug. Men ging zich concentreren op de produktie van jenever en kocht de moutwijn elders.

Cornelis stierf in 1848. Hij had het bedrijf succesvol door moeilijke tijden heengeslept. Zijn weduwe Maria Catharina zette de zaak voort.

De periode 1845-1900 was het hoogtepunt voor de Nederlandse jeneverproducenten, dus ook voor De Kuyper. De USA vormde het voornaamste afzetgebied, alleen de Burgeroorlog (1861-1865) veroorzaakte een tijdelijke terugval. Een deel van de handel concentreerde zich daarnaast op Curacao and op Rio de la Plata.

Ook in Engeland lag een zeer belangrijke markt. Vandaar uit werd een groot deel van de jenever doorverhandeld naar haar koloniën.

* Denk hierbij aan de kelderflessen voorzien van een Engelse firmanaam in de behakking "AFRICAN ASSOCIATION LTD", "B.R.P.C. Lim d", "G.CAMPBELL", "J.H.COCREST", "FORWARD", "T.H. & Co.", "KENNAWAY & Co", "W.B. MACIVER & C", "A.MILLER BR Co", "NIGERIAN" etc.

Ook kelderflessen met "onbekende" cachets als "WNO", "F.A.S.", "J&P" e.d. zijn vermoedelijk van Britse origine.*

* Ook de Nederlandse koloniën -met name Java- vormden een belangrijk afzetgebied. Dit is terug te zien in de vindplaatsen van kelderflessen. Tot zo'n 5 jaar geleden waren dit Suriname en Guyana, sindsdien is het vooral Indonesië vanwaar ze opduiken.

Zoals verderop te lezen is, werd vanaf 1880 de Westkust van Africa een belangrijke markt.

Nadat de accijns op binnenlands gedistilleerd in 1860 beduidend was verminderd, steeg prompt de binnenlandse afzet met grote sprongen met als hoogtepunt de jaren tachtig. Het zware alcholverbruik veroorzaakte veel sociale ellende met name in arbeidersgezinnen.

In 1870 namen de zonen van Maria Catharina, Charles and Johannes, als firmanten de zaak over.

De activiteiten van De Kuyper concentreerden zich vooral op de export. Sedert 1827 was de firma "Matthew Clark & Sons" te London een groot-afnemer. Tot aan het einde van de 19e eeuw kocht zij minstens 25 tot 50% van de jaarlijkse produktie van De Kuyper.

In 1867 kreeg Canada de status van Dominion. Als lokaal agent werd de firma "John Hope & Co" te Montreal aangesteld. Ook de Canadezen waren kennelijk gek op de jenever, want tegen 1900 namen Clark en Hope samen 85% van de De Kuyper produktie af!

Na 1880 kwamen de moutwijn-branderijen in de problemen door enige uitvindingen in de vervaardigingssector van gist en alcohol, b.v. het "Weener gist systeem". Door de introductie van het kolommendistilleertoestel, de Coffey Still naar de uitvinder Aeneas Coffey, werd de produktie van jenever versneld en gezuiverd. Deze jenever was goedkoper en zuiverder dan het traditioneel vervaardigde product.

In 1869 begon de "Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek" in Delft op deze wijze te produceren. Vanaf 1883 maakte men er ook jenever.

Daarnaast verdrong de goedkopere melasse-alcohol (bijproduct van de suikerindustrie) de moutwijn voor een groot deel van de markt. Hoewel de traditionele stokers deze jenever als inferieur beschouwden, moesten zij er bijna allemaal aan geloven. Velen gingen failliet of werden overgenomen. Slechts enkelen bleven moutwijn jenever produceren, soms tot op de dag van vandaag.

Voor de goedkope melasse jenever werd de West-Afrikaanse markt aangeboord. Er stond aldaar een enorme concurrentieslag met Duitse branders en handelaars, met name uit Hamburg e.o.

* De Duitsers gebruikten reeds de wat lompe rechthoekige (aromatic) schnapps fles, succesvol geïmiteerd door vele Nederlandse bedrijven (Een Australische verzamelaar bezit zo'n 100 verschillende Nederlandse schnapps flessen). Ook werd deze fles (met inhoud) geëxporteerd naar Spaanstalige gebieden onder naam "Schnapps Aromatico"*.

Na 1895 werd West-Afrika de belangrijkste markt voor de Nederlandse jenever. En zelfs nu nog hebben enkele vaderlandse stokers een aanzienlijk belang in deze regio.

E. De 20e eeuw

De eerste decennia van de 20e eeuw bleken nog steeds een gouden tijd voor de Nederlandse stokers. In liters gemeten werd de export zelfs verdubbeld. West_Afrika bleef de voornaamste markt, in 1910 b.v. ging \pm 50% van de gestookte jenever daar naar toe.

Andere belangrijke afzetgebieden vormden België, Groot-Brittannië, Duitsland, Canada en Java. Het binnenlands gebruik liep onder invloed van de accijnsverhogingen in 1892 en 1909 steeds verder terug. Ook sociale motieven (anti alcohol campagnes) deden een duit in het zakje. In 1914 was het verbruik bijna gehalveerd!

Inmiddels had de Rotterdamse vestiging door de bouw van de Westzeedijk het directe contact met de zee verloren. Toen het huurcontract in 1910 afliep, besloot men naar -jeneverstad bij uitstek- Schiedam te verhuizen. De grond was al in 1893 aangekocht.

De bestaande stoompelmolen "De Rijsthalm" aan de Lange Haven werd afgebroken en vervangen door een moderne distilleerderij. Het bedrijf is er nog steeds gevestigd!

Vanwege de inmiddels verworven naamsbekendheid bleef de naam van wereldhaven "Rotterdam" echter nog tot in de dertiger jaren als vestigingsplaats vermeld.

*We mogen dus niet concluderen, dat een fles met etiket of behakking "Joh. De Kuyper & Zoon Rotterdam" van voor 1910 zou moeten stammen.

Wel kunnen we stellen, dat jeneverflessen met etiket of behakking voorzien van de tekst "Echte Schiedamse Jenever", "Echte Schiedamse Moutwijn" of "Werkend onder Stedelijke Controle" van 1902 of later stammen. In 1900 voerde nl de Schiedamsche Brandersbond een campagne voor gemeentelijke echtheid voor het moutwijnproduct, welke campagne in 1902 met succes bekroond werd.

Ook het "Rotterdamse" bedrijf van De Kuyper bleef de moutwijn trouw*.

De Eerste Wereldoorlog deed vanwege de hoge prijzen de consumptie van jenever nog verder teruglopen. Ook de export stagneerde uiteraard.

Maar De Kuyper had geluk met de handel op Canada.

Hun agent nam zo'n 77% van de jaarlijkse produktie af (Clarke & Sons in Londen \pm 18%, zodat maar 5% elders afgezet behoefde te worden). Aanvankelijk kon De Kuyper zijn halfjaarlijkse scheepszendingen naar Canada nog voor elkaar krijgen (in 1914, 1915 en 1916). In 1917 en 1918 was sprake van een diepe val, enerzijds vanwege de oorlog op zee, anderzijds vanwege het nijpend tekort aan basismaterialen. Het nog beschikbare graan werd voor voedseldoelinden geconfisqueerd.

Maar door de relatief hoge winstmarges op de geringe omzet slaagde het bedrijf erin de oorlog te overleven.

Om zeker te zijn van de kwliteit en de kwantiteit van de door hem afgenomen flessen nam De Kuyper aandelen in de aanpalende glasfabriek "De Schie", nog steeds de buurman van De Kuyper, maar nu onderdeel van "De Verenigde Glasfabrieken".

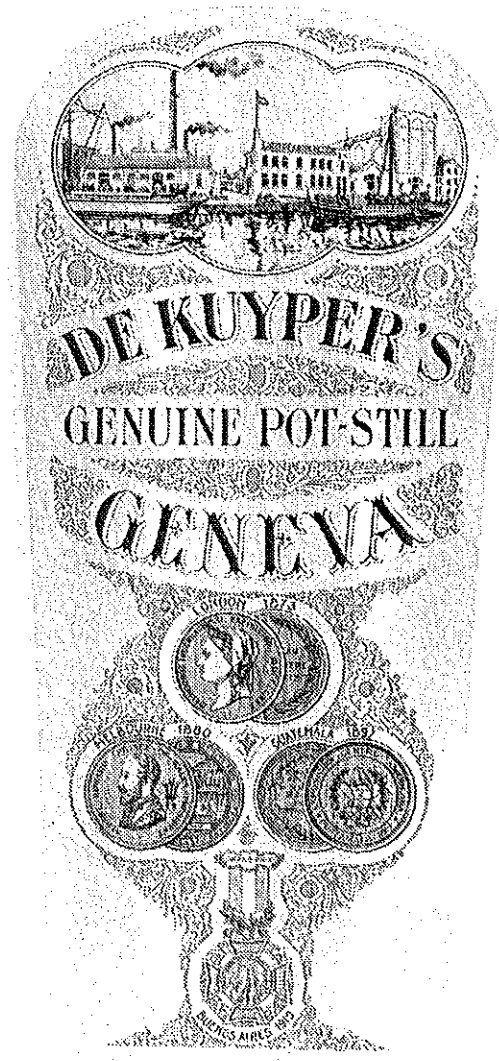
Foto 2

Foto 3

UNDER THE PERMANENT CONTROL OF THE COMPTROLLER OF CUSTOMS OF SCHIEDAM DISTILLED THREE TIMES IN A POT-STILL FROM A MASH OF KILN DRIED Malted BARLEY RYE AND MAIZE FLAVORED WITH JUNIPER AND THROUGHLY RECTIFIED IN A POT-STILL BY JOHN DE KUYPER & SON. THE QUALITY BEING EXACTLY THE SAME AS SUPPLIED TO GREAT BRITAIN AND OTHER COUNTRIES.

JOHN DE KUYPER & SON.
ROTTERDAM - HOLLAND.
ESTD 1695.

Oude etiketten

Na de oorlog kregen de distillateurs te kampen met andere problemen. Diverse landen namen drastische maatregelen om het alcoholverbruik bij de bevolking tegen te gaan. Het bekendst is de beruchte Prohibition (drooglegging) in de USA (1920-1934). Maar ook Noorwegen, Finland en enige Canadese provincies kenden ook een alcoholverbod. In the Nederland, het jeneverland, liep uiteraard minder hard van stapel, maar ook hier werden door de regering diverse maatregelen tegen het alcoholgebruik genomen, o.a een accijnsverhoging.

De Kuyper werd nauwelijks geraakt door de US Prohibition, daar de Amerikaanse markt slechts enkele procenten van de omzet afnam. Integendeel duizenden kelderflessen met De Kuyper jenever werden via de Franse bezittingen in Canada, St Pierre and Miquelon, Amerika binnengesmokkeld. Ook enkel ondernemende Zeeuwse ondernemingen smokkelden De Kuyper via stille kustgebieden Amerika binnen. In de hoop zijn naamsbekend niet verloren te laten gaan bracht De Kuyper zelfs een non alcoholische jenever en ook oranjebitter op de Amerikaanse markt.

In de hoop de Belgische markt te veroveren richtte De Kuyper in 1919 te Brussel een filiaal op: "Succursale de Belgique". Na de dood van de beheerder, Joseph Thissen, in 1937 werd het echter weer opgeheven.

Vanaf 1925 betrad het bedrijf ook de markt voor de goedkope melasse jenever. Teneinde de naam van De Kuyper hier niet mee te bezoedelen werd "NV Distilleerderij De Noordzee" opgericht. Dit B-merk was hoofdzakelijk bedoeld voor de export naar West-Africa, maar ook naar de USA.

Om in staat te blijven ook naar die landen te blijven exporteren, waar alleen de import van de traditionele moutwijn jenever was toegestaan liet De Kuyper in 1927 het merk "De Kuyper's Genuine Pot-Still Geneva" registreren.

In 1932 sloten De Kuyper en Meagher Bros & Co Ltd een overeenkomst met betrekking tot de produktie en verkoop van De Kuyper jenever op de Canadese markt. In 1937 begon De Kuyper een moutwijn distilleerderij in Canada, waardoor Canada wederom de belangrijkste winstbron voor het bedrijf werd.

Met het oog op de Amerikaanse markt werd in 1933 een overeenkomst gesloten met de National Distillers Products Corp. of New York, betreffende de verkoop van De Kuyper produkten en de vestiging van een produktie-eenheid in New Jersey als een joint-venture. Terwijl de Amerikanen nauwelijks geïnteresserd waren in de jenever, bleken ze gek op de likeuren van De Kuyper.

De Tweede Wereldoorlog was een harde tijd voor De Kuyper. Men verloor alle contact met de vestigingen in de US en Canada. Gelukkig had men de aldaar verblijvende Henri de Kuyper carte blanche gegeven voor het geval Nederland in de oorlog betrokken zou worden. Ofschoon in 1942 de produktie van alcohol for vervaardiging van sterke drank verboden werd in Canada overleefde het bedrijf de oorlog omdat men -metvoorzichtigheid- een voor jaren voldoende voorraad alchol had opgeslagen.

Tegenwoordig maakt De Kuyper nog steeds de traditionele moutwijn jenever, maar het bedrijf is in feite wereldberoemd geworden door zijn excellente likeuren. Zo zijn b.v. De Kuyper Cherry Brandy in de UK en Peachtree Schnapps in de USA regelrechte toppers.

Om de afhankelijk van de sterke drank sector te verminderen heeft de Kuyper ook diverse activiteiten in andere sectoren opgezet, met name in zoetwarenindustrie. Pas in 1972 werd het aloude familiebedrijf omgezet in een N.V.

* Zoals b.v. "Henkes" (ooievaar) en "Bols" (gekruiste pijlen) heeft De Kuyper altijd hetzelfde symbool gebruikt bij de verkoop van zijn produkten. Maar sommige markten vereisten nu eenmaal een aparte benadering, dus werden er toch ook enige andere benamingen gebruikt, b.v.:

"Square Face" (mannengelaat omgeven door een rechthoek), "Kaiser Imperial", "S.C.O.A." (neger op een platbodembboot) and "Pelicano" (pelikaan drie jongen voedend). De vergelijking met "J.van der Valk" en "J.T.Clifford" beiden een ooievaar met drie jongen als symbool voerend dringt zich hier op!*

In mijn collectie heb ik de volgende De Kuyper flessen. Opvallend is het feit dat zij merendeels uit Australië of Nieuw-Zeeland afkomstig zijn.

Kelderflessen:

17½cm hoog; 0,20lt inhoud; kleur donker groen; tapse top; geblazen in een twee delige mal; behakking: "J D K Z" and "THIS BOTTLE IS THE PROPERTY OF JOHN DE KUYPER & SON ROTTERDAM"; gevonden in Nieuw-Zeeland.

21cm; 0,45lt; olijf amber; tapse top; twee delige mal; behakking "J D K Z"; gevonden in Nieuw-Zeeland.

22cm; 0,60lt; mosgroen; tapse top; twee delige mal; behakking "J D K Z"; gevonden in Australië.

25½cm; 1,00lt; licht groen; tapse top; twee delige mal; behakking "J D K Z"; gevonden in Australië.

27cm; 1,00lt; "zwart"; tapse top; twee delige mal; behakking " J.D.K.Z." and "THIS BOTTLE IS THE PROPERTY OF JOHN DE KUYPER & SON. ROTTERDAM"; gevonden in Nieuw-Zeeland.

28cm; 1,20lt; donker olijfgroen; tapse top; driedelige mal; cachet "JOHN de KUYPER & SON ROTTERDAM J D K & Z" rondom een anker; gevonden in Australië.

Een zeer zeldzaam exemplaar!

Zakflacon:

14½cm; groen; twee delige mal; tapse top; behakking "THIS BOTTLE IS THE PROPERTY OF JOHN DE KUYPER & SON ROTTERDAM"; gevonden in Nieuw-Zeeland.

Literatuur:

"Drie Eeuwen De Kuyper"

door Keetie E. Sluyterman and Huib H. Vleesenbeek. 1995.

"De branderijen in Holland tot het begin der negentiende eeuw"

door P.J. Dobbelaar. 1930

"Hollands and Holland" door B.J. Gale in

"The licensed Victuallers' Gazette & Hotel Courier". 1883.

"De Moutwijnindustrie te Schiedam"

door C.Kramers. 1946.

Foto's:

1.cachet "JOHN de KUYPER & SON ROTTERDAM J D K & Z" rondom een
anker

2.orgel van "J D K Z" kelderflessen

3.de 1995 jubileum kelderfles.